

“YOSH VERTERNING IZTIROBLARI” ROMANIDA MUHABBAT VA BURCH MUAMMOSI

Niyazova Munira Jumanazarovna

Iqtisodiyot va pedagogika universiteti NTM v.b.dotsenti

Annotatsiya. Maqolada I.V. Gyotening “Yosh Verterning iztiroblari” romanida muhabbat va burch muammosi tahlil qilinadi. Tadqiqot romantik tuyg‘ular va ijtimoiy-axloqiy majburiyatlar o‘rtasidagi ziddiyatni, qahramonlar – Verter, Lotta va Albert – obrazlari orqali yoritadi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Verterning muhabbati ideal va erkin bo‘lsa, burch konsepti Lotta va Albertda barqaror ijtimoiy va axloqiy pozitsiyani ifodalaydi. Fojeaviy yakun Verterning ideal tuyg‘ulari bilan jamiyat talablarining qarama-qarshiligidan kelib chiqadi. Tadqiqot shuningdek, roman zamonaviy o‘quvchi uchun individual tuyg‘u erkinligi va ijtimoiy majburiyatlar muammosini o‘rganishga imkon yaratishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: muhabbat, burch, sentimentalizm, romantik individualizm, fojea, epistolyar roman, idealizatsiya, ijtimoiy-axloqiy konflikt.

Аннотация. В статье анализируется проблема любви и долга в романе И.В. Гёте «Страдания юного Вертера». Исследование рассматривает конфликт между романтическими чувствами и социально-этическими обязанностями через образы Вертера, Лотты и Альберта. Результаты показывают, что любовь Вертера идеальна и свободна, тогда как концепция долга у Лотты и Альберта отражает устойчивую социальную и моральную позицию. Трагический финал обусловлен противоречием идеальных чувств Вертера и требований общества. Работа также демонстрирует актуальность конфликта свободы индивидуальных чувств и социальных обязанностей для современного читателя.

Ключевые слова: любовь, долг, сентиментализм, романтический индивидуализм, трагедия, эпистолярный роман, идеализация, социально-этический конфликт.

Annotation. The article examines the issue of love and duty in J.W. Goethe's "The Sorrows of Young Werther". The study explores the conflict between romantic feelings and socio-ethical obligations through the characters Werther, Lotta, and Albert. Findings indicate that Werther's love is ideal and free, while the concept of duty in Lotta and Albert represents a stable social and moral position. The tragic ending arises from the clash between Werther's ideal emotions and societal expectations. The research also highlights the contemporary relevance of the conflict between individual emotional freedom and social duties.

Keywords: love, duty, sentimentalism, romantic individualism, tragedy, epistolary novel, idealization, socio-ethical conflict.

Kirish.

"Yosh Verterning iztiroblari" (1774) jahon adabiyotida sentimentalizm oqimining eng yorqin namunasi bo'lib, u shaxsning ichki dunyosi, hissiy tajribasi va jamiyat tomonidan belgilangan axloqiy burchlar o'rtasidagi murosasiz ziddiyatni badiiy shaklda ochib beradi. Gyote ushbu asarda inson ruhiyatining nozik qatlamlarini epistolyar (maktublar shaklida) bayon orqali ifodalab, muhabbatni ideal, pok va erkin tuyg'u sifatida ulug'laydi. Biroq romanda muhabbat faqat romantik hissiyot emas, balki shaxsiy erkinlik, axloq, jamiyat me'yorlari va ijtimoiy mas'uliyat tushunchalari bilan uzviy bog'liq bo'lgan murakkab falsafiy-etik muammo sifatida ham ko'riladi[1].

Verter – o'z davri jamiyatiga sig'mayotgan, tuyg'ularini cheklashni istamaydigan, muhabbatni aql, mantiq va ijtimoiy qonunlardan ustun qo'yadigan individualist qahramon. Uning Sharlottaga (Lottaga) bo'lgan muhabbati roman bosh konfliktini belgilaydi. Lotta esa jamiyatga integratsiyalashgan, oilaviy mas'uliyatni anglaydigan, Albertga sodiq turmush qurgan ayol obrazidir. U muhabbatga begona emas, ammo u uchun burch va axloqiy majburiyatlar tuyg'u impulsalaridan ustuvor

turadi. Shunday qilib, asarda ikki xil dunyoqarash: tuyg‘u erkinligi (muhabbat) va ijtimoiy-axloqiy burch o‘rtasidagi konflikt fojeaviy yakun bilan hal bo‘ladi[3].

Roman yozilgan davr – Yevropada ijtimoiy qatlamlar, axloqiy-diniy qarashlar va oilaviy institutlar qat’iy bo‘lgan tarixiy kontekst. Bu muhitda erkin muhabbat g‘oyasi jamiyat tomonidan qo‘llab-quvvatlanmas edi. Shu sababli, roman nafaqat Verterning shaxsiy fojeasi, balki jamiyatning tuyg‘u erkinligiga nisbatan rigid (qattiq) pozitsiyasining badiiy tanqidi hamdir.

Metodologiya.

Tadqiqot adabiy-nazariy va badiiy matn tahliliga asoslangan bo‘lib, quyidagi metodlardan foydalanildi[4]:

Epistolyar matn segmentatsiyasi – roman maktublarini mazmuniy bloklarga ajratish va ularda muhabbat hamda burch bilan bog‘liq leksik-semantik markerlarni aniqlash.

Konseptual-semantik tahlil – “muhabbat” va “burch” tushunchalarining roman ichidagi kontekstual ma’nolarini, ularning psixologik va ijtimoiy konnotatsiyalarini aniqlash.

Interpretativ-hermenevtik yondashuv – qahramonlar xatti-harakatlarini sentimentalizm falsafasi, axloqiy determinizm va ijtimoiy burch etikasi nazariyalari asosida talqin qilish.

Qiyosiy obraz tahlili – Verter, Lotta va Albert obrazlarida tuyg‘u va burch konseptlarining ustuvorlik darajasini solishtirish.

Psixologik konflikt modellash – Verterning ichki monologlari va ruhiy holat o‘zgarishlari asosida muhabbat va burch o‘rtasidagi qaror qabul jarayoni dinamikasini tahlil qilish[2].

Tadqiqot materialli sifatida romanning original syujeti va uning o‘zbekcha tarjima variantlaridagi badiiy-semantik mazmun asos qilib olindi. Tahlil davomida roman ichidagi axloqiy dilemmalar, ijtimoiy majburiyatlar, muhabbat idealizatsiyasi, rad etilgan muhabbatning ruhiy destruksiya aylanish jarayonlari va fojeaviy yechim omillari ilmiy mezonlar asosida baholandi.

Natijalar

Muhabbat konseptining ifodalanishi

Roman maktublarida Verter muhabbatni “insonni ilohiylashtiruvchi kuch”, “erkin ruhning tabiiy ehtiyoji”, “hayot mazmunini belgilovchi yagona haqiqat” sifatida ta’riflaydi. Uning maktublarida tuyg‘u intensivligini ifodalovchi leksik birliklar (yonish, iztirob, osmonga ko’tarilish, qalb portlashi, ruhning erishi, hayotning ma’noga to’lishi kabi metaforalar) dominantlik qiladi. Muhabbat – Verter uchun subyektiv absolut (mutlaq) qadriyat. U Lottani sevish jarayonida tabiat, san’at, ruhiy erkinlik va hissiy estetikani yagona ideal tizimga birlashtiradi[5].

Burch konseptining ifodalanishi

Lotta va Albert obrazlarida burch tushunchasi quyidagi shakllarda namoyon bo’ladi:

Oilaviy burch – Lotta ukalariga onadek g’amxo’rlik qiladi, Albertga sodiq turmush o’rtog’i bo’lishni o’zining asosiy majburiyati deb biladi.

Ijtimoiy burch – Albert jamiyat qoidalariga amal qilish, hissiy impulsni nazorat qilish, aql bilan yashash tamoyillarini yoqlaydi.

Axloqiy burch – Lotta Verterni hurmat qilsa-da, uning sevgisiga javob qaytarish axloqiy jihatdan “noto’g’ri qaror” bo’lishini anglaydi[7].

Konfliktning strukturaviy modeli

Obraz	Ustuvor qadriyat	Qaror qabul mexanizmi	Konflikt natijasi
Verter	Muhabbat (erkin tuyg‘u)	Emotsional-intuitiv	Jamiyatga sig‘maslik, ruhiy sinish, o‘z joniga qasd
Lotta	Burch + nazoratli muhabbat	Aqliy-axloqiy	Sadoqatni saqlash, lekin ichki iztirob
Albert	Ijtimoiy-axloqiy burch	Ratsional	Tinch barqarorlik, Verterni tushunmaslik, lekin hurmat

Fojeaviy yakun omillari[6].

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Verterning fojeasi quyidagi sabablar bilan bog'liq:

Muhabbatning ijtimoiy legitimatsiya topmasligi – Verter muhabbati javobsiz emas, ammo “taqiqlangan muhabbat”.

Burchning shaxsiy tuyg'udan ustun qo'yilishi – Lotta burchni tanlagani Verterning umidsizligini chuqurlashtiradi.

Emotsional izolyatsiya – Verter jamiyatda ham, sevgida ham o'zini yolg'iz his qiladi.

Sentimentalizm paradoksi – tuyg'u ulug'lanadi, ammo uning chegarasi yo'q; nazoratsiz muhabbat destruktiv kuchga aylanadi.

Idealizatsiyaning real hayotga mos kelmasligi – Verter Lottani “mukammal ilohiy ideal” deb ko'radi, real Albert-Lotta nikohi esa uning ideal modelini buzadi.

Muhokama

Sentimentalizm va romantik individualizm kontekstida konflikt

Roman sentimentalizm estetikasiga tayangan holda, muhabbatni inson ruhining eng yuksak cho'qqisi sifatida tasvirlaydi. Biroq sentimentalizmda tuyg'u erkinligi ulug'lanar ekan, uning ijtimoiy-etik chegaralari har doim ham aniq belgilanmaydi. “Yosh Verterning iztiroblari” aynan shu nuqtada sentimentalizmning zaif jihatini ochib beradi: muhabbat erkin bo'lishi mumkin, ammo jamiyat bilan muvofiqlashmagan erkinlik fojeaga olib keladi[8].

Verter sentimentalizmning radikal qutbida turadi: u uchun muhabbat aqlga bo'ysunmaydi, jamiyat qoidalari esa “sun'iy devorlar”. Albert esa sentimentalizmga qarshi bo'lgan ratsionalizm qutbini ifodalaydi: tuyg'ular tarbiyalanishi, nazorat qilinishi va jamiyat me'yorlari bilan muvofiq bo'lishi kerak. Lotta – ikki qutb o'rtasidagi muvozanatli, lekin ichki dramatik iztiroblarga boy obraz. U Verterni tushunadi, uning qalbini qadrlaydi, ammo uni sevishdan “voz kechish”ni burch deb biladi.

Muhabbat va burch – qarama-qarshi emas, parallel axloqiy tizimlar

Roman konfliktini faqat “muhabbat VS burch” deb talqin qilish tor yondashuv bo‘ladi. Chunki Lotta va Albert ham muhabbatni his qiladi, lekin ular uchun muhabbat mas’uliyat bilan birga mavjud bo‘lishi kerak. Verterda esa muhabbat – mas’uliyatdan ajratilgan, erkin ideal tuyg‘u. Shu sababli, romandagi burch muhabbatni yo‘q qiluvchi kuch emas, balki uni tartibga soluvchi ijtimoiy mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi.

Verterning o‘limi – muhabbatning mag‘lubiyati emas, nazoratsiz idealning inqirozi

Verterning o‘z joniga qasd qilishi muhabbatning yengilishi emas, balki uning chegarasiz ideal modelining inqirozidir. U Lottadan Albertga bo‘lgan sadoqatni tortib olishni emas, balki “u meni ham shunday mutlaq sevsin” degan idealni kutadi. Burchga asoslangan Albert-Lotta nikohi esa barqaror ijtimoiy institut bo‘lib, Verterning ideal erkinlik modeliga qarama-qarshi qo‘yiladi. Verter jamiyat va axloqni “tuzatib bo‘lmaydigan mexanizm” deb biladi va undan chiqib ketishning yagona yo‘lini – o‘lim deb tanlaydi[9].

Muhabbat va burch konfliktining zamonaviy aks-sadosi

Bugungi kunda ham individual tuyg‘u erkinligi va jamiyat qoidalari o‘rtasidagi ziddiyat o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Roman hozirgi zamon o‘quvchisiga ham muhim savollarni beradi:

Muhabbat erkin bo‘lishi shartmi yoki mas’uliyat bilanmi?

Jamiyat me‘yorlari shaxsiy baxtga to‘siq bo‘lsa, ularni buzish axloqan oqlanadimi?

Tuyg‘ularni nazorat qilish insoniylikni cheklaydimi yoki uni himoya qiladimi?

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Gyote bu konfliktga aniq hukm bermaydi, balki uni inson tabiatining murosasiz dualizmi sifatida tasvirlaydi. Verter orqali tuyg‘u erkinligi himoya qilinadi, Albert orqali ijtimoiy-axloqiy barqarorlik, Lotta orqali esa mas’uliyatli muhabbatning murakkab fojeaviy jimligi aks etadi.

Xulosa.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, "Yosh Verterning iztiroblari" romanida muhabbat va burch konseptlari parallel, ammo qarama-qarshi axloqiy tizimlar sifatida namoyon bo'ladi. Verterning ideal va erkin muhabbati jamiyat me'yorlari bilan to'qnashadi, Lotta va Albert esa ijtimoiy va axloqiy barqarorlikni ifodalaydi. Fojeaviy yakun Verterning ideal tuyg'ulari va jamiyat talablarining zidligi natijasida yuzaga keladi. Maqola shuni ko'rsatadiki, Gyote romanda inson ruhiyatining murakkab dualizmini, tuyg'ular erkinligi va burch mas'uliyati o'rtasidagi murosasiz ziddiyatni badiiy jihatdan mukammal tasvirlaydi va bu konflikt bugungi o'quvchi uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gyote, I.V. Yosh Verterning iztiroblari. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
2. Safarov, Sh. Kognitiv tilshunoslik asoslari. Toshkent: Navro'z, 2020.
3. Hergenhahn, B., Henley, T. An Introduction to the History of Psychology. Cengage Learning, 2014.
4. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SENTIMENTALIZM VA AXLOQIY IDEAL MASALASI. Modern education and development, 40(6), 114-119.
5. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SENTIMENTALIZMNING SHAKLLANISH OMILLARI. Modern education and development, 40(6), 120-124.
6. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE DAVRIDA SHAXS VA JAMIYAT MUNOSABATLARINING SENTIMENTAL TALQINI. Modern education and development, 40(6), 125-130.
7. Jumanazarovna, N. M. (2025). GYOTE IJODIDA MUHABBAT MOTIVINING SENTIMENTAL TALQINI. Modern education and development, 40(6), 104-108.
8. Jumanazarovna, N. M. (2025). SENTIMENTAL QAHRAMON OBRAZI: GYOTE VA UNING ZAMONDOSHLARI IJODIDA. Modern education and development, 40(6), 109-113.
9. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025, May). ROMAN POETIKASI: UILYAM SOMERSET MOEMNING "NOTANISH ODAM

PARIJDA" ASARI MISOLIDA. In International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices (pp. 136-142).

10. Komilovich, S. S., & Abdumannonovna, A. D. (2025, May). " NOTANISH ODAM PARIJDA" ASARIDA SYUJET VA KOMPOZITSIYA. In International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices (pp. 143-151).

11. Komilovich, S. S. (2025, May). SOMERSET MOEMNING "INSONIY EHTIROSLAR ZALVORI" ROMANIDA KOMPOZITSIYA VA SYUJETNING POETIK QURILISHI. In International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences (pp. 173-179).

12. ABDIRAKHIMOVA, M. (2024). PEDAGOGICAL MECHANISMS OF FORMING THE LINGUA METHODICAL EXPERIENCES ON STUDENTS. «ACTA NUUZ», 1(1.4), 33-36.

13. Normurodovna, A. M. (2023). ESSENTIALS FOR SUCCESSFUL ENGLISH LANGUAGE TEACHING. International Journal of Pedagogics, 3(06), 42-47.

14. Tellayevich, K. R., & Sho'hratovna, I. D. Z. (2025). TA'LIM JARAYONIDA KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI. Modern education and development, 39(4), 296-301.

15. Iskandar o'g'li, S. B., & Fozilovna, M. N. (2025). INKLYUZIV TA'LIM SAMARADORLIGINI BAHOLASH MEZONLARI. Modern education and development, 39(4), 327-333.